

Kelenta, lópatkolás és néptánc

Zetelakán 1997 óta működik tájház, néprajzi gyűjteménnyel, Sándor Olga vállalkozó és családja tulajdonában. A vendéglátóipari vállalkozás szorosan összefügg a tájházzal, nem csupán a tulajdonjog, hanem a látogatók miatt is. 1996-ban vásárolták meg a Zsögöd utca 732 szám alatti telket. – Azzal vágtunk bele a vendéglátóipari vállalkozásba, hogy „valamit mutassunk meg” – emlékezett a kezdetekre Sándor Olga.

Az épületben sok mindent ott találtak, a régi tulajdonosoktól maradt régi tárgyakat. Ezzel az alappal indult a további gyűjtés. – Minden tárgy zetelaki – emeli ki a zetelaki vállalkozó. Kérdésemre részletesebben beszél a gyarapításról. A régi házban látható tárgyak legtöbbjét vásárolták, hiszen így lehetett legeredményesebben gyűjteni. Vagy cseréltek is: az egykori tisztaszobában lévő egyik szekrényt a sajátjával cserélte ki, azzal, amit stafirungba hozott. De a létrehozás után jóval később, mostanában is megesik, hogy valaki bevisz hozzá egy-egy tárgyat, ami padláson, vagy máshol, félreeső helyen vészelte át az utóbbi évtizedeket. Mert nem szeretnék, hogy elkallódjanak, tönkremenjenek, és ha már van egy ilyen gyűjtemény a településen, úgy vélik, ott a helye.

Sok évvel korábban láttam először a gyűjteményt, ahhoz képest nem történt nagy változás. Olga asszony amíg körbevezet és magyaráz, elhangzik, hogy a

tetőszerkezet javításra szorul, a falak is karbantartást igényelnének. Nemrég hívtott két építész, akik vizsgálódásaik után azt mondták: nincsen értelme javíttatni a régi falakat... Pedig kőből vannak, azt se lehet tudni pontosan, mikor húzták fel.

Egy néprajzi gyűjtemény attól is érték, hogy a felnövő gyerekek itt láthatnak több olyan, nagyszüleik korabeli tárgyat, amelyet már rég nem használnak: palatábla, kijáró lámpás, pityókatorró, borda, orsó stb.

– Régebb sokat szóttem, most nincs idő – mondja enyhe mosollyal a tájházalapító, és ebből nem nehéz rájönni, hogy nem egyszerű üzleti fogás, vendégcsalogató a gyűjtemény.

A helyi hagyományörzés egyik fontos intézménye lehet a tájház, a településen a hagyományápolásban szerepet vállalt az Éva kör is. Zetelaka már a vidék kínálatához is hozzátartozik, ugyanis elhangzott, az iskolások mellett Udvarhelyről turisztika szakos diákokat is elhoznak tanulmányútra, meg a Szejke Szépteremtő Kalákából a kézművesseget gyakorló fiatalokat is.

Nyáron, turistaidényben van sok látogatója a gyűjteménynek, elsősorban a vállalkozás szállóvendégei, de a helyiek is elviszik oda saját vendégeiket. A kiskiszkolások a pedagógusokkal látogatják meg. A vendégek többsége anyaországi, illetve Svájcból, Franciaországból, Svéd- és Lettországból érkezik. A turis-

taforgalom kb. 10 %-a hazai, román vidékekről való. Az ide látogatóknak műsorokat szerveznek: néptáncot láthatnak, diákok furulyaegyüttese lép fel, helyi mesterek mutatják be a szövés-fonást, a kötélverést, lópatkolást, illetve a házikenyér és kürtőskalács sütését.

A berendezésről

– A régi házban ahogyan laktak, az már „adta magát”: az út felőli tisztaszoba, mellette lakószoba, hátul pedig konyha, katlannal. Eszerint rendeztük be a tájházat – hangzott el. A tájház első, egykori tisztaszobájában most a gyapjú, kender anyagának feldolgozásához szükséges eszközöket (héhelő, gereben, guzsaly, tekerőlevél, csörlő, fonókerék, szövőszék stb.) és szekrényben textíliákat láthatunk, az út felőli másik, lakószobaként használt helyiségben pohárszék, vetett ágyak, helyi népviselet kapott helyet. A konyhában katlan, agyag- és faedények, mérleg (kompona), szenes vasaló, üst és a háziasszony keze alatt használatos sok más kellék sorakozik.

– A vendégek általában úgy gondolják, közösségi összefogásból lett a tájház, meglepődnek, hogy magántulajdonban van. Különben korábban Ilyés András tanár gyűjtött néprajzi tárgyakat, viszont ezek nincsenek kiállítva – tudjuk meg az ezzel kapcsolatos korábbi elképzelésekről. Az érdeklődést leginkább felkeltő tárgyak: a kelenta (a juhsajt készítésekor használt, lefolyóval ellátott faedény), illetve a heremagvető szerkezet, mert ilyet a magyarországiak nem volt ahol lássanak. Ugyanakkor a helyi népviseletet is szívesen felpróbálják – mostanság meg nem kell vándor fényképészre várni a látvány megörökí-

téséhez. Ez is élmény, hogy székeley vi-
seletünket megismerhetik.

Belépőt nem szednek a tájházban, a
fenntartásra, pontosabban a heti ta-
karítás költségeire adakozhatnak a
látogatók.

– Ahhoz, hogy pénzdíjas legyen,
többet kellene adni a vendégnek – fo-
galmazta meg Sándor Olga. És már a
bővítés lehetőségei kerültek szóba:
külső feljavításra lenne szükség, ugyan-
akkor a kamra is hiányzik. Helyi jellegű
termékekkel, befőttekkel amolyan
„nagymama házát” lehetne kialakítani.

Mindez persze anyagiak függvénye
is. Azt pedig a gyűjtemény tulajdo-
nosainak vendéglátóipari vállalkozása
kell kitermelje. Azonban a válság na-
gyon érződik – március utolsó napján az
hangzott el, hogy szilveszter óta nem
volt vendég ... pedig az Olga, Zsuzsi,
Botond nevet viselő házak, ebédlővel,
játsszótérrel kellemes környezetet biz-
tosítanak, és a környéken is sok a lát-
nivaló. Nagyobb forgalom mellett több
kézművest lehetne mesterség-bemuta-
tókra meghívni. A Zsögöd utcai portá-
nak az is hátránya, hogy nem a főút mel-
lett van.

A helyi kosárfonók kínálták fel ed-
dig termékeiket, mert szerintük értéke-
sítésre jó alkalom a tájház és a vendég-
ház. Ám a nagyobb kosarak nem kapó-
sak, inkább kisebb méretű tárgyakat vá-
sárolnának, jelenleg gyékényből font
apróbb tárgyakat lehet emlékül haza-
vinni innen. A Hargita Megyei Hagyo-
mányörzési Forrásközpont kiadásában
megjelent, *Tájházak, néprajzi gyűjtemé-
nyek Hargita megyében* című képes-
lapsorozat népszerűsíti, saját szórólap
híján.

Bár a környéken ez volt az első ma-
gántulajdonú néprajzi gyűjtemény, táj-
ház (a kőrspataki szalmakalap-múzeu-
mot 2001-ben, a bögözi tájházat követ-
kező esztendőben nyitották meg), Sán-
dor Olgának mégis az a véleménye,
hogy ilyen intézményt az önkormány-
zatok tudnának legeredményesebben
létrehozni, nekik kellene működtetni
(példa rá a lövétei).

Sikertörténet?

Amikor arra kérdezek rá, milyen ér-
zés annak a Sándor Olgának lenni,
akinek nevét sokan és sok helyen is-
merik vállalkozásáról, a tájházról, csön-
des mosollyal mondja:

– Nem érzem úgy, hogy sikeres az
egész. Annak örvendek, hogy a család

egyben van, a gyermekeimnek is mun-
kát tudok adni. Bár a fiatalok nem mind
szeretik elfogadni, ami a szülőtől jön,
főleg a férfiak... Túl kell élni ezt az
évet, és lehetőleg fenn kell tartani azo-
kat az állapotokat, amelyek vannak.

Amikor ezt boncolgatjuk, még meg-
jegyezi: egy nőnek sokkal nehezebb ér-
vényesülni (és itt most nem csupán az
üzleti életre gondolhatunk, bár azt sem
tagadhatjuk el, hogy Sándor Olga a kö-
zösségi részvételtől sem vonja ki ma-
gát, a helyi önkormányzat képviselője).
Talán azért is, mert a nők a szívükkel
gondolkoznak, a férfiak az eszükre hall-
gatnak. A mai fiatalok mindenesetre
egészen másként nőnek fel, mint egy-
két évtizede. Bár napról napra változik

az élet körülöttünk, Sándor Olga azt
üzenni nekik és mindenkinek: a kulturá-
lis értékeinket ne adják el, hogy a régi-
ségkereskedők ne hordják el tárgyain-
kat, mert nem lesz kultúránk, és nem
lesznek gyökereink.

Megszívlelendő tanács – még ha el
is késtünk sok mindenben.

Aki arra jár, feltétlenül nézze meg a
gyűjteményt, akár átutazóban, akár a
vállalkozás vendégeként (telefon:
0744-615423, 0266-241221, drótposta:
olga@erdelyivendeglatas.com, honlap:
www.erdelyivendeglatas.com,
www.zetelakivendeglatas.ro), biztosan
nem fogja sajnálni az ott töltött időt.

P. Buzogány Árpád

Csikfalvi Csók János asztalos- és ácsmester munkássága

Csikfalvi Csók János a XVIII. század végének egyik templom- és tornyépítő ácsmestere volt. Tevékenységét a hajdani Marosszék és Udvarhelyszék területén fejtette ki az 1700-as évek utolsó harmadában. Mai napig fennmaradt munkái megtekinthetők Nyárádszentmártonban (1774), Siklódon (1784), Csikfalván (1785), Nagykenden (1791) és Kecseten (1795), de elképzelhető, hogy más helységekből is maradtak fenn alkotásai.

Munkáinak egy része az eltelt több mint két évszázad folyamán megsemmisült. Ilyen például a nagyernyei református templom festett mennyezete és a nyárádszeredai fa harangláb. Megjegyzendő még, hogy eddig ismert munkái kizárólag protestáns templomokban és azok mellett láthatóak.

A XVII. századi török dúlások után újjáépített nyárádszentmártoni unitárius templom téglapadlója 1774-re nagyon kopottá vált. Kicsérelésével a szomszédos falu mesterét, csikfalvi Csók Jánost bízták meg, aki fenyőfosszival helyettesítette azt. A templom déli bejáratától a hajó közepéig, majd onnan az úrasztaláig az új padlódeszkába fenyőágasan tölgyfadíszeket tett az ácsmester.¹

A nyárádszentmártoni unitárius templom „ritkaságszámba menő fapadlózata 1774-ben készült, a régi téglapadlózat helyett. A fenyőfa padlók keresztirányú merevítésére, illetve dí-

szítésére szolgálnak a ferdén becsúsztatott tölgyfamerevítők, melyeknek köszönhetően jellegzetes rajzolatot nyert a padlózat...” – olvashatjuk a Lángi József és Mihály Ferenc által írt kötetben.²

Nagyernyében az új református kőtemplom 1780–1789 között épült a XVII. századból származó fatemplom és harangláb helyére. Az akkori ernyei református megyebíró, Váradai Szöcs Miklós számadási jegyzőkönyveiből kitűnik, hogy Csók János 1780–1784 között dolgozott a templom építésénél.³ Az ernyei református parókia irataiból még arra is fény derül, hogy az építés során még dolgoztak itt famunkásokat végző mesterek, Asztalos József ácsmester és Kisgörgényi Nagyváradai János. Az épülő templom egyik részének mennyezete deszkával fedett, másik része boltíves volt. 1783-ban az épület már be volt fedve, ebben az évben készítette az asztalosmester a padokat és a székeket. A felírt évszám tanúsága szerint a mennyezet 1784-re készült el. Közepén halványkék alapra egy sugárzó nap volt festve. A nap köré a következő feliratot festették: „Mely igen szerelmések a te hajlékid oh szeregek ura. Boldogok a kik lakoznak a te házadban.” (LXXXIV. zsoltár szövege.) Ezt a köriratot egy másik koszorúzza: „Készült e szent hajlék fundamentumából a nagy-ernyei refekklésia költségeivel T. Simon János papsága, Várdó Elek o. m. [oskola mester], Váradai Miklós és Ferencz kurátorsága alatt. 1788.”⁴ Sajnos ma már nem látható a festett mennyezet, mert az 1946-ban ledőlt templomtorny magával rántotta azt is. A templomot 1951-re helyreállították, de torony nélkül, az új mennyezet vakolt lett. Abból, hogy 1784-ben Csók János már más egyházmegyénél dolgozott, és 1799-ben beperelte az ernyei eklézsiát,⁵ arra következtetünk, hogy a mesternek nézeteltérései voltak az akkori nagyernyei reformátusok előjáróival. Nem is dolgozott a templom teljes befejezéséig Ernnyében.

1784-ben csikfalvi Csók János az udvarhelyszéki Siklódon épített fator-

*A kecseti fatorony
Fotó: Balázs Ödön*

*A siklódi harangláb
Fotó: Balázs Ödön*

nyot a református templom mellé. A torony ereszgerendáján ma is olvasható a következő bevéselt felirat:

„TSIKFALVI TSOK JÁNOS VOLT ENNEK MESTERE KI EZTET A TORNYOT IDE HELJHEZTETTE EGÉSZ ECCLESIA VOLT SEGILTSÉGIRE DITSÓSÉG ISTENNEK HOGY VÉGHEZ VIHETTE. A MESTER EMBERNEK SEGILTSÉGÉRE VALA AZ AKKORI MESTÉR KINEK NEVE EZ A BOKOR JÁNOS ÉS AZ ECL[ÉSI]A KURÁTORA BÁLINT PÉTER URAM AKI TSINÁLTATTA. EZÉR HÉTSZÁZ ÉS A NYOLCVANNEGYEDIKBN KEZDE ÉPITETNI ITEN ESZ: HELJBEN.”

A helyi hagyomány szerint a mester az építkezés megkezdése előtt egy üveg pálinkával és egy darab kenyérral bezárkózott egy házba, ott kukoricacsuszával kimodellezte a toronyszerkezetet. Szaktudását a mai napig hirdeti a gyönyörű torony.⁶ A harangláb a székelyföldi népi faépítészet egyik jeles alkotása. Egy kis dombon áll a falu nyugati részén, 12 méter magas, cserefa alapon fekszik.⁷ A harangláb zsindelellyel fedett sisakján a barokk stílus érezteti hatását – bár csak egész felületesen – állapította meg róla dr. Balogh Ilona néprajzkutató.⁸

Az építészeti remeket később többször javították: 1819-ben, 1880-ban, 1946-ban, majd 2005-ben bádoggal fedték be a Székelyföld Alapítvány se-